

DESKRYPCJA DŁUGOŚCI, WYSOKOŚCI I SZEROKOŚCI PIĘCIU ŁUKÓW DYNAMICZNYCH STÓP W WARUNKACH OBCIĄŻENIA MASĄ WŁASNĄ, POPULACJI MĘSKIEJ W WIEKU OD 4 DO 18 LAT, W ŚWIETLE MORY PROJEKCYJNEJ

Mirosław Mrozkowiak

Uniwersytet Przyrodniczy, Katedra Turystyki i Rekreacji, Lublin
e-mail: magmar54@interia.pl; strona: <http://wadypostawy.republika.pl>

Słowa kluczowe: długość, wysokość, szerokość łuku stopy

STRESZCZENIE

Wstęp. Niepełna wiedza biologicznego i ontogenetycznego rozwoju stopy, sporadyczne publikacje wyników badań długości, szerokości i wysokości pięciu łuków podłużnych stopy, stosowanie różnych metod i instrumentów pomiarowych, doprowadziły do rozbieżności w proponowanych zakresach normatywnych prawidłowego ich wysklepienia w poszczególnych kategoriach wiekowych i płci.

Cel pracy. Określenie przebiegu zmian długości, wysokości i szerokości pięciu łuków wysklepienia podłużnego stóp populacji męskiej w wieku od 4 do 18 lat regionu Warmińsko – Mazurskiego.

Material i metodyka. Badaniami objęto populację 8699 mężczyzn w wieku od 4 do 18 lat, z wybranych losowo przedszkoli i szkół regionu Warmińsko – Mazurskiego. Metodyka badań obejmowała pomiar długości, wysokości i szerokości pięciu łuków dynamicznych wysklepienia podłużnego stopy lewej i prawej. Do oceny wykorzystano stanowisko do komputerowej oceny postawy ciała, techniką mory projekcyjnej – Posturometr M.

Wyniki. Rezultaty pomiarów badanych parametrów pięciu podłużnych łuków dynamicznych obu stóp przedstawiono graficznie i szczegółowo opisano przebieg ich zmian w przyjętym przedziale wiekowym.

Wnioski

1. W przebiegu zmian długości i wysokości 5 łuków dynamicznych stóp mężczyzn można wyszczególnić 4 okresy, w szerokości 2. W przypadku długości będą to przedziały wiekowe: 4-12, 12-14, 14-16 i 16-18 lat, wysokości 4-6, 6-8, 8-12 i 12-18 lat, szerokości 4-13 i 13-18 lat.

2. Formowanie wysklepienia podłużnego stóp może nie polegać na stopniowym i nieregularnym przesuwaniu się linii wewnętrznej plantokonturogramu stopy ku jej zewnętrznemu brzegowi, tzn. na formowaniu się najwyższych wysokości i długości łuków, odpowiednio: 1, 2, 3, 4 i 5, a na najwcześniejszym formowaniu się 2, 3 łuku dynamicznego i później 1, 4 i 5.

1. WSTĘP

Współczesny i ogólnie praktykowany styl życia sukcesywnie ogranicza wysiłek fizyczny na rzecz sedenteryjnego modelu spędzania czasu wolnego. Destrukcyjny wpływ hipokinezy i obciążeń statycznych znajduje odzwierciedlenie w stawach kręgosłupa, barkowych, biodrowych i stóp, skutkując zaburzeniami morfologicznymi całego organizmu, bowiem zmiany te ze względu na jedność morfo-funkcjonalną całego narządu ruchu nie ograniczają się tylko do zmian lokalnych.

Układ kostny stopy jest biernym elementem narządu ruchu. Jej zewnętrzna i wewnętrzna architektura, zapewnia utrzymanie ciężaru ciała i dostosowanie się stopy do zmian podłoża i obciążenia. Na sklepienie podłużne składa się: 1 łuk podłużny przyśrodkowy: 1 kość klinowata, 1 kość śródstopia, kość łódkowata, skokowa, guz piętowy, szczyt łuku stanowi kość łódkowata oddalona od podłoża 2,5 cm, 2 łuk podłużny przyśrodkowy: 2 kość klinowata, 2 kość śródstopia, kość łódkowata, kość skokowa i guz piętowy kości piętowej, 3 łuk podłużny: 3 kość klinowata, 3 kość śródstopia, kość łódkowata, guz piętowy kości piętowej, 4 łuk podłużny boczny: 4 kość śródstopia, kość sześcienna, guz piętowy, 5 łuk podłużny boczny: 5 kość śródstopia, kość sześcienna, guz piętowy, kość sześcienna stanowi szczyt łuku i jest oddalona o ok. 5 mm od podłoża [Bochenek, Reicher 1978].

Łuki dynamiczne sklepienia podłużnego w rozwoju osobniczym wykazują podobną tendencję, dużą indywidualizację i zróżnicowanie wysokości. Wskazuje na to wartość współczynników zmienności wysokości łuków. Ich analiza pozwala zaobserwować pewną prawidłowość. Największe wartości występują u dzieci młodszych i dotyczą głównie wysklepienia łuków V i IV. Indywidualne zróżnicowanie zmniejsza się w miarę rozwoju osobniczego, szczególnie w łukach I, II i III. Najmniejszą zmienność stwierdza się w okresie młodzieńczym i w obrębie sklepienia przyśrodkowego stopy. Prowadzi to do stwierdzenia, że rozwój architektury wysklepienia podłużnego, zwłaszcza sklepienia zewnętrznego nie przebiega u wszystkich podobnie. W okresie od 3 do 6 r.ż. wysokość sklepienia

podłużnego kształtuje się na zbliżonym poziomie w obu stopach. Od 6 r.ż. można zauważyć stały rozwój wysokości wszystkich łuków podłużnych u chłopców. Najwcześniej rozwija się dach sklepienia stopy lewej, później prawej, kolejno sklepienie przyśrodkowe i sklepienie zewnętrzne. W wieku 20 lat obserwuje się ukształtowanie wysokości wszystkich łuków podłużnych stóp [Demczuk-Włodarczyk 2003].

Celem badań jest określenie przebiegu zmian długości, wysokości i szerokości pięciu łuków wysklepienia podłużnego stóp populacji męskiej w wieku od 4 do 18 lat regionu Warmińsko – Mazurskiego.

2. MATERIAŁ I METODA

Badaniami objęto populację 8699 mężczyzn w wieku od 4 do 18 lat, z wybranych losowo przedszkoli i szkół regionu Warmińsko – Mazurskiego, tab. 1. Analizą statystyczną objęto wyniki badań tylko tych, u których lekarz nie stwierdził znaczących wad postawy.

Metodyka badań obejmowała pomiar długości, wysokości i szerokości pięciu łuków dynamicznych wysklepienia podłużnego stopy lewej i prawej, tab. 2. Do określenia wartości wybranych parametrów wykorzystano stanowisko do komputerowej oceny postawy ciała, techniką mory projekcyjnej – Posturometr M. Metodyka i technika badania jest zgodna z przyjętymi i opisanymi zasadami [Mrozkowiak 2010]. Stanowisko pomiarowe składa się z komputera i karty graficznej, programu, monitora i drukarki, urządzenia projekcyjno-odbiorczego z kamerą do pomiaru stóp. Uzyskanie przestrzennego obrazu możliwe jest dzięki wyświetleniu na stopach dziecka linii o ściśle określonych parametrach. Linie, padając na stopy ulegają zniekształceniom zależnie od konfiguracji powierzchni. Dzięki zastosowaniu obiektywu, obraz badanego może być odebrany przez specjalny układ optyczny z kamerą, a następnie przekazany na monitor komputera. Zniekształcenia obrazu linii rejestrowane w pamięci komputera, przetwarza algorytm numeryczny na mapę warstwicową badanej powierzchni [Świerc 2006]. Uzyskany obraz powierzchni stóp umożliwia wieloaspektową ich interpretację. Dokładność pomiaru i analiza rejestrowanych przestrzennych parametrów sprawia, że formułowane wnioski mogą różnić się od dotąd publikowanych. Najistotniejsza w tej metodzie jest jednoczesność pomiaru wszystkich rzeczywistych wartości przestrzennego usytuowania poszczególnych odcinków stopy.

Otrzymane rezultaty badań opracowano statystycznie, określając wartość średnią, odchylenie standardowe, współczynnik zmienności, wartość minimalną i maksymalną.

3. UZYSKANE WYNIKI

Rezultaty badań przedstawiono na wykresie 1 – przebieg zmian średnich wartości długości, na 2 - wysokości, 3 - szerokości 5 łuków stóp badanej populacji.

Długość łuku

Przebieg krzywej długości pierwszego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 42,16 mm, następnie wykazuje stałą tendencję rosnącą do 82,26 mm w 12 r.ż., dalej do 14 r.ż. obserwuje się obniżenie do 77,76 mm, wzrost do 88,96 mm w 15 r.ż. i spadek w ostatnim 18 do 83,0 mm. Długość tego samego łuku lewej stopy w 4 r.ż. wynosi 35,73 mm, dalej w 14 wydłuża się do 73,08 mm. Przez kolejny rok skraca się do 70,01 mm i wydłuża się do 83,0 mm w 18 r.ż.

Przebieg krzywej długości drugiego łuku prawej stopy rozpoczyna się od 26,14 mm w 4 r.ż., dalej wydłuża się do 72,87 mm w 12 r.ż., skraca do 67,31 mm w 15 r.ż., wydłuża do 78,77 mm w 17 i skraca do 73,76 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej w 4 r.ż. wynosi 25,88 mm, dalej wydłuża się do 64,23 mm w 14 r.ż., skraca w roku następnym do wartości 62,25 mm. Przez kolejne trzy lata wydłuża się do 73,76 mm w 18 r.ż.

Przebieg krzywej długości trzeciego łuku prawej stopy rozpoczyna się od 15,61 mm w 4 r.ż., dalej wydłuża się do 56,35 mm w 12 r.ż. Przez kolejne dwa lata sukcesywnie skraca swoją długość do wartości 53,37 mm, rośnie do 67,31 mm w 15 r.ż., następnie maleje do 53,15 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej w 4 r.ż. wynosi 16,3 mm, dalej wydłuża się do 57,64 mm w 16 r.ż., skraca w 17 i rośnie do 63,84 mm w 18 r.ż.

Przebieg krzywej czwartego łuku prawej stopy rozpoczyna się od 4,73 mm w 4 r.ż., dalej stale wydłuża się do 20,84 mm w 12 r.ż. Od tego roku do 14 analizowany łuk skraca się do 15,66 mm., wydłuża do wartości 27,89 mm w 15 r.ż., do 18 skraca do wartości 11,84 mm. Ten sam łuk w stopie lewej w 4 r.ż. wynosi 4,28 mm, dalej stale wydłuża się do 20,84 mm w 12 r.ż. Przez kolejne dwa lata skraca się do 18,14 mm, następnie wydłuża do 23,72 mm w 15 i skraca do 14,76 mm w 17 r.ż. aby ostatecznie osiągnąć wartość 23,38 mm w 18 r.ż.

Przebieg krzywej piątego łuku prawej stopy rozpoczyna się od 2,14 mm w 4 r.ż., następnie nieistotnie statystycznie skraca do 5 r.ż., aby dalej stale wydłużać się do 5,14 mm w 12 r.ż. Od tego roku do 14 analizowany łuk skraca się do 3,07 mm., dalej wydłuża do wartości 7,69 mm w 15 r.ż. i skraca do 0,0 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej w 4 r.ż. wynosi 0,23 mm, dalej stale wydłuża się do 3,81 mm w 15 r.ż., następnie skraca do 0,69 mm w 18 r.ż.

Wysokość łuku

Przebieg krzywej wysokości pierwszego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 1,57 mm, dalej wysokość zwiększa się do 2,94 mm w 6 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do wartości 2,59 mm. Do 13 r.ż. wysokość

zwiększa się do 5,62 mm, w roku następnym zmniejsza do 3,95 mm, ostatecznie zwiększa się do 5,84 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 1,38 mm, dalej zwiększa się do 2,83 mm w 6 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do 2,45 mm. Do 13 r.ż. wysokość zwiększa się do 5,79 mm, w roku następnym zmniejsza do 3,51 mm, dalej w 18 r.ż. osiąga wartość maksymalną 6,53 mm.

Przebieg krzywej wysokości drugiego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 1,07 mm, dalej wysokość zwiększa się do 2,23 mm w 6 r.ż., w 8 r.ż. zmniejsza się do 1,79 mm. Do 12 r.ż. wysokość zwiększa się do 4,27 mm, w 14 r.ż. zmniejsza do 2,69 mm, dalej zwiększa się do 4,69 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 0,83 mm, dalej zwiększa się do 1,98 mm w 6 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do 1,59 mm. Do 13 r.ż. wysokość zwiększa się do 4,12 mm, w roku następnym zmniejsza do 2,44 mm, dalej w 18 r.ż. osiąga wartość maksymalną 5,23 mm.

Przebieg krzywej wysokości trzeciego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 0,66 mm, dalej wysokość zwiększa się do 2,74 mm w 12 r.ż. w 14 r.ż. zmniejsza do 1,87 mm, dalej zwiększa się do 3,0 mm w 18 r.ż. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 0,47 mm, dalej zwiększa się do 1,32 mm w 6 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do wartości 1,06 mm. Do 12 r.ż. wysokość zwiększa się do 2,47 mm, w 14 r.ż. zmniejsza do 1,61 mm, dalej w 18 r.ż. osiąga wartość maksymalną 3,15 mm.

Przebieg krzywej wysokości czwartego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 0,09 mm, dalej wysokość zwiększa się do 0,76 mm w 12 r.ż., w 14 r.ż. zmniejsza się do 0,47 mm. W roku następnym zwiększa się do 0,73 mm, w 18 r.ż. uzyskuje wartość 0,67 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 0,09 mm, dalej zwiększa się do 0,63 mm w 12 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do 0,45 mm, w 15 r.ż. zwiększa się do 0,75 mm, dalej w 18 r.ż. osiąga wartość 0,67 mm.

Przebieg krzywej wysokości piątego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 0,02 mm, dalej wysokość zwiększa się do 0,21 mm w 12 r.ż., w 18 r.ż. zmniejsza się do 0,0 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 0,0 mm, dalej zwiększa się do 0,08 mm w 6 r.ż., w 15 r.ż. rośnie do 0,21 mm. Do 18 r.ż. wysokość zmniejsza do wartości 0,0 mm.

Szerokość łuku

Przebieg krzywej szerokości pierwszego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 5,57 mm, dalej szerokość zwiększa się do 14,2 mm w 15 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do wartości 12,79 mm. Do 18 r.ż. szerokość zwiększa się do 13,69 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 6,07 mm, dalej zwiększa się do 14,83 mm w 12 r.ż., w 14 r.ż. zmniejsza się do 13,49 mm. Do 18 r.ż. szerokość zwiększa się do 15,07 mm.

Przebieg krzywej szerokości drugiego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 3,16 mm, dalej szerokość zwiększa się do 9,53 mm w 15 r.ż., w roku następnym zmniejsza się do wartości 8,22 mm. Do 18 r.ż. szerokość zwiększa się do 8,69 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 3,61 mm, dalej zwiększa się do 10,79 mm w 15 r.ż., w 14 r.ż. zmniejsza się do 9,52 mm, a do 18 r.ż. szerokość zmniejsza się do 9,84 mm.

Przebieg krzywej szerokości trzeciego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 1,11 mm, dalej szerokość zwiększa się do 4,45 mm w 15 r.ż. Do 18 r.ż. szerokość zmniejsza się do 3,0 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 1,26 mm, dalej zwiększa się do 6,32 mm w 15 r.ż. Do 18 r.ż. szerokość zmniejsza się do 4,38 mm.

Przebieg krzywej szerokości czwartego łuku prawej stopy rozpoczyna się w 4 r.ż. od wartości 0,21 mm, dalej szerokość zwiększa się do 1,19 mm w 14 r.ż. Do 18 r.ż. szerokość zmniejsza się do 0,46 mm. Ten sam łuk w stopie lewej rozpoczyna się od wartości 0,35 mm, dalej zwiększa się do 1,61 mm w 12 r.ż., w 14 r.ż. zmniejsza się do 1,19 mm. Do 18 r.ż. szerokość zwiększa się do 0,23 mm.

Przebieg krzywej szerokości piątego łuku prawej i lewej stopy zawarty jest w przedziale od 0,0 mm do 0,43 mm.

4. DYSKUSJA

Długość łuku

Z badań Demczuk-Włodarczyk [2003] wynika, że występują trzy przedziały wiekowe intensywności przyrostu wysokości sklepienia o różnym przebiegu w stopie lewej i prawej, każdym łuku i warunkach statodynamicznych. W stopie prawej pierwszy okres intensywnego rozwoju wysokości I, II, III i IV łuku podłużnego przypada między 5 a 6 r.ż., drugi 11 a 15 i trzeci 19 a 20 r.ż. Wysokość sklepienia V łuku jest zróżnicowana. Do 7 r.ż. jego wysokość kształtuje się na poziomie nie wyższym niż 3 mm, dopiero od 14 r.ż. występują wartości wyższe. W stopie lewej pierwszy okres intensywnego przyrostu wysokości łuku autorka stwierdziła między 6 a 10 r.ż. z tym, że łuki I, II, III i IV rozwijają się szybciej do 8 r.ż., a rozwój sklepienia przyśrodkowego (łuki I, II i III) trwa do 10 r.ż. Drugi okres przypada na wiek między 11 a 15, trzeci 19 a 20 r.ż. W obu stwierdza się intensywny przyrost wysokości całego sklepienia podłużnego.

Lizis i Nowobilski [1996] wykazali, że płaskostopie nie jest zjawiskiem powszechnie występującym u dzieci w okresie rozwoju, a wyższe odsetki stóp płaskich zaobserwowane w kryterium regresji logistycznej wynikają z faktu, że jest to krzywa teoretyczna wyrównująca wszelkie błędy losowe jakie mogą mieć miejsce w kryterium siatki centylowej.

Matuszewska [2001] wykazała, że częstość występowania płaskostopia wśród badanych 10-letnich chłopców wynosi 24–28%.

Z badań Makarczuk, Dudkiewicz, Kijo [2003] wynika, że u dzieci i młodzieży szkolnej najczęściej spotykaną wadą w obrębie stóp jest obniżenie łuku podłużnego dynamicznego, u chłopców ponadto stopy prawe częściej występują jako obniżone i płaskie.

Badania autora długości łuków metodą mory projekcyjnej nie potwierdzają w pełni wyników przedstawionych wyżej.

Wysokość łuku

W wysklepieniu mężczyzn można wyróżnić: okres szybkiego zwiększania kąta Clarke'a od 3 do 21–25 r.ż., okres stabilizacji od 26–30 r.ż. do 51–55 r.ż., okres obniżenia średnich w grupach od 56–60 r.ż. do 61–65 r.ż. [Nadolska-Ćwikła 1990]

Z badań Demczuk-Włodarczyk [2003] wynika, że w stopie prawej występują cztery przedziały wiekowe intensywnego przyrostu sklepienia, w stopie lewej jeden. W stopie prawej pierwszy okres to czas między 6 a 9 r.ż. z tym, że łuk I i II rozwijają się intensywniej nieco później, bo od 7 do 9 r.ż. Drugi okres przypada między 11 a 14 r.ż. i dotyczy tylko sklepienia I łuku podłużnego. Trzeci okres występuje między 15 a 18 r.ż. i dotyczy sklepienia przysrodkowego, a czwarty między 19 a 20 r.ż. i dotyczy rozwoju I, II i IV łuku podłużnego. W stopie lewej wyraźnie zaznaczony jest tylko jeden okres, który podobnie jak w stopie prawej, wystąpił w wieku 6–9 lat i dotyczy wysokości wszystkich łuków podłużnych stopy. Już od 4 r.ż. obserwuje się uniesienie V łuku podłużnego u niewielkiego odsetka badanych. Dopiero w wieku 7 lat u 20% badanych zauważa się częstsze występowanie uniesionego sklepienia omawianego łuku. W miarę upływu lat odsetek wzrasta osiągając największe wartości: w stopie prawej między 12 a 14, w lewej w 13 r.ż. osiągając najczęściej wartość do 5 mm, przy czym do 20 r.ż. częstotliwość występowania uniesionego sklepienia V łuku zmniejsza się.

Badania Zajt-Kwiatkowskiej i Bakuły [2003] wykazały w populacji dzieci wiejskich, że wśród nieprawidłowości w obrębie kończyn dolnych największy odsetek wad obejmowało płaskostopie.

Wydrążenie stopy kształtuje się ok. 3–4 roku życia w warunkach intensywnego rozwoju kośćca w okresie trzech pierwszych lat życia. Około 4–5 roku życia stopa osiąga długość dwukrotnie większą niż w momencie narodzin, szerokość podwaja się ok. 6–7 roku życia. W wieku 6 lat obserwuje się już wyraźne wykształcone wydrążenie stopy świadczące o istnieniu obu łuków – poprzecznego i podłużnego. Kształt stopy ulega wydłużeniu w wieku 8 lat, po czym staje się bardziej szeroka. W wieku do 7–8 lat szybko zwiększa się wskaźnik szerokości stopy, co wiąże się z lepszym jej wysklepieniem. Po 8 roku życia następuje pewne obniżenie wysklepienia, jednak po skoku pokwitaniowym ponownie stopa się podwyższa [Wolański 2005]

Demczuk-Włodarczyk [1998] na podstawie danych anatomicznych i biomechanicznych dokonała własnego podziału ukształtowania strony podeszwowej stopy na 4 typy:

- 1 – stopa wydrążona – w odciążeniu V łuk podłużny uniesiony jest nad podłoże powyżej 5 mm, w obciążeniu ponad 3 mm
- 2 – stopa prawidłowa:
 - Pod typ A – w obciążeniu V łuk podłużny uniesiony jest nad podłoże do 3 mm, nie występuje obniżenie pozostałych 4 łuków podłużnych
 - Pod typ B – w obciążeniu V łuk podłużny uniesiony jest nad podłoże do 3 mm z obniżeniem pozostałych 4 łuków podłużnych
- 3 – stopa płaska funkcjonalnie – w odciążeniu IV i V łuk przylega do podłoża, nisko przebiega III łuk. W obciążeniu V, IV i III łuk przylega do podłoża, II przebieg nad nimi stosunkowo nisko
- 4 – stopa płaska strukturalnie – w odciążeniu V i IV łuk przylegają do podłoża, III przylega lub przebiega ponad nimi. W obciążeniu łuki I – V przylegają do podłoża

Badania autora wysokości łuków metodą mory projekcyjnej nie potwierdzają w pełni wyników przedstawionych wyżej.

Szerokość łuku

Nie ma jednoznacznych badań wskazujących na brak lub istnienie wysklepienia stopy u niemowlęcia. Stwierdzono natomiast, że w miejscu późniejszego wysklepienia podeszwowego znajduje się podściółka tłuszczowa i tkanka łączną, sprawiająca wrażenie braku łuków podeszwowych. Architektura stopy kształtuje się ok. 3–4 r.ż. (roku życia) w wyniku intensywnego rozwoju kośćca stopy w okresie trzech pierwszych lat życia. Około 4–5 r.ż. stopa osiąga długość dwukrotnie większą niż w momencie urodzenia, szerokość natomiast podwaja się około 6–7 r.ż. W wieku 6 lat występują wyraźnie wykształcone łuku podłużne stopy. Kształt stopy ulega wydłużeniu w wieku 8 lat u chłopców, po czym stopa staje się bardziej szeroka. Po 8 r.ż. następuje obniżenie sklepienia, jednak po skoku pokwitaniowym ponownie stopa się podwyższa [Wolański 2005]

Z badań Demczuk-Włodarczyk [2003] wynika, że w stopie prawej występują cztery przedziały wiekowe intensywnego przyrostu sklepienia, w stopie lewej jeden. W stopie prawej pierwszy okres to czas między 6 a 9 r.ż. z tym, że łuk I i II rozwijają się intensywniej nieco później, bo od 7 do 9 r.ż. Drugi okres przypada między 11 a 14 r.ż i dotyczy tylko sklepienia I łuku podłużnego. Trzeci okres występuje między 15 a 18 r.ż. i dotyczy sklepienia przyśrodkowego, a czwarty między 19 a 20 r.ż. i dotyczy rozwoju I, II i IV łuku podłużnego. W stopie lewej wyraźnie zaznaczony jest tylko jeden okres, który podobnie jak w stopie prawej, wystąpił w wieku 6–9 lat i dotyczy wysokości wszystkich łuków podłużnych stopy. Już od 4 r.ż. obserwuje się uniesienie V łuku podłużnego u niewielkiego odsetka badanych. Dopiero w wieku 7 lat u 20% badanych zauważa się częstsze

występowanie uniesionego sklepienie omawianego łuku. W miarę upływu lat odsetek wzrasta osiągając największe wartości: w stopie prawej między 12 a 14, w lewej w 13 r.ż. osiągając najczęściej wartość do 5 mm, przy czym do 20 r.ż. częstotliwość występowania uniesionego sklepienia V łuku zmniejsza się.

Badania autora szerokości łuków metodą mory projekcyjnej nie potwierdzają w pełni wyników przedstawionych wyżej.

Badania własne [2009] w tym samym przedziale wiekowym populacji kobiet wykazały: że pierwszy okres intensywnego rozwoju wysokości I, II, III, IV i V łuku podłużnego stopy prawej i lewej występuje od 5 do 12 r. ż., a łuku I lewej stopy do 13 r.ż. Drugi okres od 12 do 14 r.ż. to czas regresu wysokości łuków. Trzeci od 14 do 18 r.ż., w którym długości łuku I, II, III i IV w stopie lewej i prawej stale zwiększają, V łuk obu stóp nie ulega statystycznie znaczącym wahaniom, przy czym łuk I, II i III prawej stopy w 18 r.ż. znacząco obniża swoją wysokość. Wysokość łuków I, II, III stopy lewej jest mniejsza od 4 do 6 i od 8 do 11 r.ż, w 7 i 12 są niemal równe, od 16 do 18 r.ż. wysokość łuków lewej stopy jest większa. Łuki I, II, III, IV i V obu stóp mają podobny przebieg rozwoju. Łuk I jest najwyższy, dalej odpowiednio II i III, łuk IV i V są zdecydowanie niższe.

Metoda pomiaru wybranych parametrów stóp z wykorzystaniem mory projekcyjnej pozwoliła na bardzo szczegółową analizę przebiegu i zmian wewnętrznego brzegu stóp. Zauważono, że w toku formowania wysklepienia podłużnego, przyśrodkowy brzeg stopy przylega do podłoża w miejscu przyszłego 1, 4 i 5 łuku dynamicznego ale nie przylega powierzchnią na zewnątrz od niego, tzn. w miejscu przyszłego łuku 2 i 3, tworząc tym samym rodzaj wyspy, zmniejszającej się w miarę upływu czasu, doskonalenia lokomocji, wzrostu masy i wysokości ciała. Zaobserwowane formowanie wysklepienia podłużnego stopy podzielono na 8 etapów, od pierwszych zmian w obszarze 2 i 3 łuku dynamicznego do pełnego wysklepienia stopy. Tym samym wykazano, że formowanie wysklepienia podłużnego może przebiegać odmiennie od ogólnie przyjętego, ryc. 1–8.

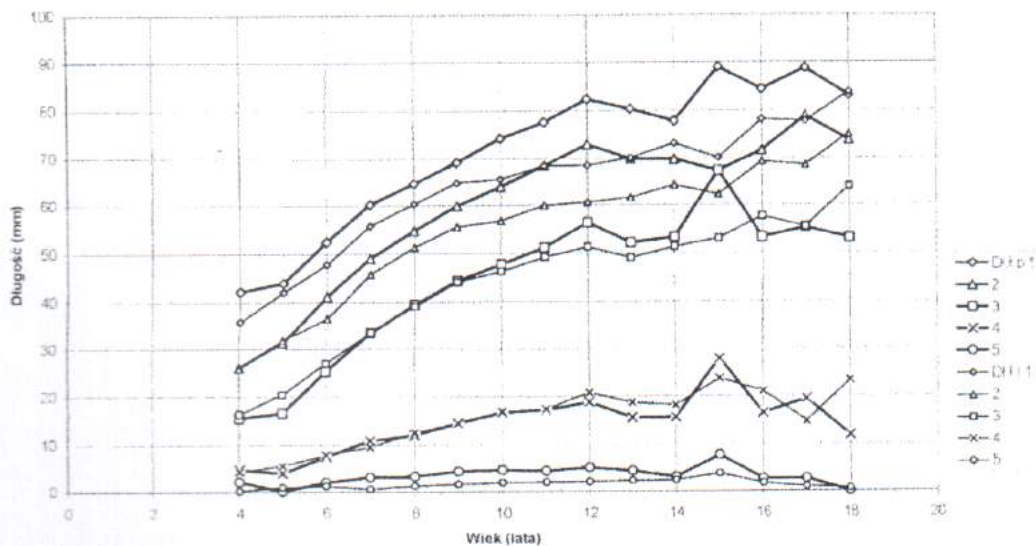
5. WNIOSKI

1. W przebiegu zmian długości i wysokości 5 łuków dynamicznych stóp mężczyzn można wyszczególnić 4 okresy, w szerokości 2. W przypadku długości będą to przedziały wiekowe: 4–12, 12–14, 14–16 i 16–18 lat, wysokości 4–6, 6–8, 8–12 i 12–18 lat, szerokości 4–13 i 13–18 lat.
2. Formowanie wysklepienia podłużnego stóp może nie polegać na stopniowym i nieregularnym przesuwaniu się linii wewnętrznej plantokonturogramu stopy ku jej zewnętrznemu brzegowi, tzn. na formowaniu się najwyższych wysokości i długości łuków, odpowiednio: 1, 2, 3, 4 i 5, a na najwcześniejszym formowaniu się 2, 3 łuku dynamicznego i później 1, 4 i 5.

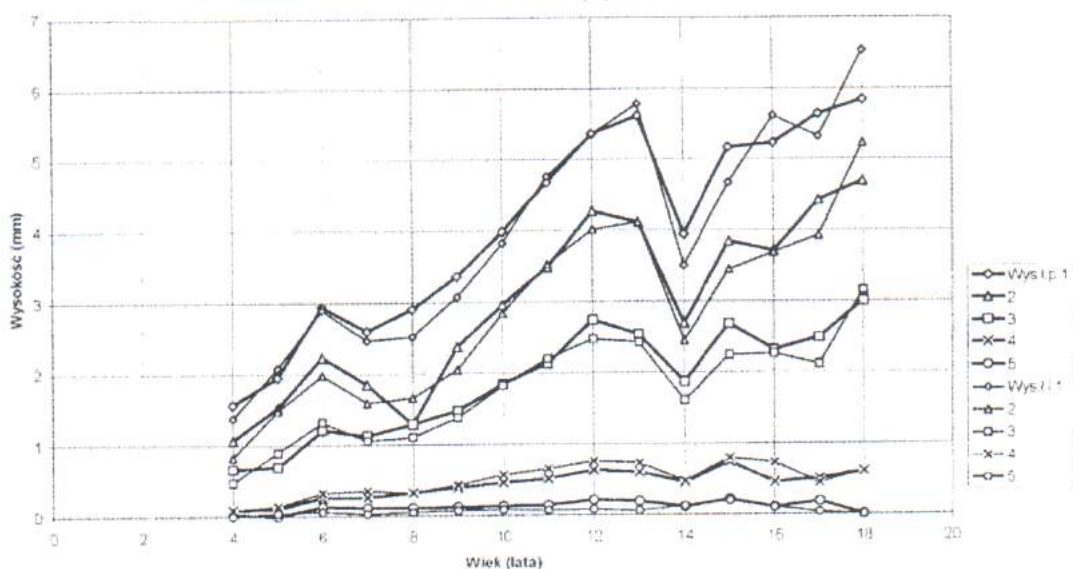
6. PIŚMIENICTWO

- Bochenek A., Reicher M., 1978, Anatomia człowieka. t. I, PZWL, Warszawa
- Demczuk-Włodarczyk E., 2003, Budowa stopy w okresie rozwoju progresywnego człowieka, *Studia i Monografie AWF Wrocław*, nr 66.
- Demczuk-Włodarczyk E., 1998, Zmodyfikowana biostereometryczna metoda oceny budowy morfologicznej stopy, *Fizjoterapia*, t. 6, nr 1-2, s. 54-56.
- Lizis P., Nowobilski R., 1996, Częstość występowania płaskostopia w świetle kryterium siatki centylowej i równania regresji logistycznej u dzieci z Nowej Huty w wieku 8-15 lat, *Postępy Rehabilitacji*, Suplement II
- Makarczuk A., Dudkiewicz K., Kijo P., 2003, Częstość występowania wad stóp u dzieci i młodzieży szkolnej, [red.] Bulicz E. *Potęgowanie zdrowia, czynniki, mechanizmy i strategie zdrowotne*, Politechnika Radomska, Radom.
- Matuszewska M., 2001, Próba oceny stanu wysklepienia stóp u 10-latków, [red.]
- Umiastowska D., *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, Oddział Szczecin, Uniwersytet Szczeciński, t. 6. Szczecin
- Mrozowski M., 2010, Uwarunkowania wybranych parametrów postawy ciała dzieci i młodzieży oraz ich zmienność w świetle metody projekcyjnej, *Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego*, s. 179-202.
- Nadolska-Ćwikła I., 1990, Budowa stopy mieszkańców Gorzowa Wlkp. w wieku 3-65 lat, *Monografie Podręczniki. Skrypty AWF Poznań*, nr 266
- Świerc A., 2006, *Komputerowa diagnostyka postawy ciała – instrukcja obsługi*, Czernica Wroclawska.
- Wolański N., 2005, *Rozwój biologiczny człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Zajt-Kwiatkowska J., Bakula St., [2003], *Postawa ciała dzieci z klas nauczania początkowego szkoły wiejskiej w Jamielniku*, AWF Gdańsk

Wykres 1 Przebieg zmian średnich wartości długości 5 łuków stóp populacji męskiej od 4 do 18 lat (n) 8699

Wykres 2 Przebieg zmian średnich wartości wysokości 5 luków stóp populacji męskiej od 4 do 18 lat (n) 8699

Wykres 3 Przebieg zmian średnich wartości szerokości 5 luków stóp populacji męskiej od 4 do 18 lat (n) 8699

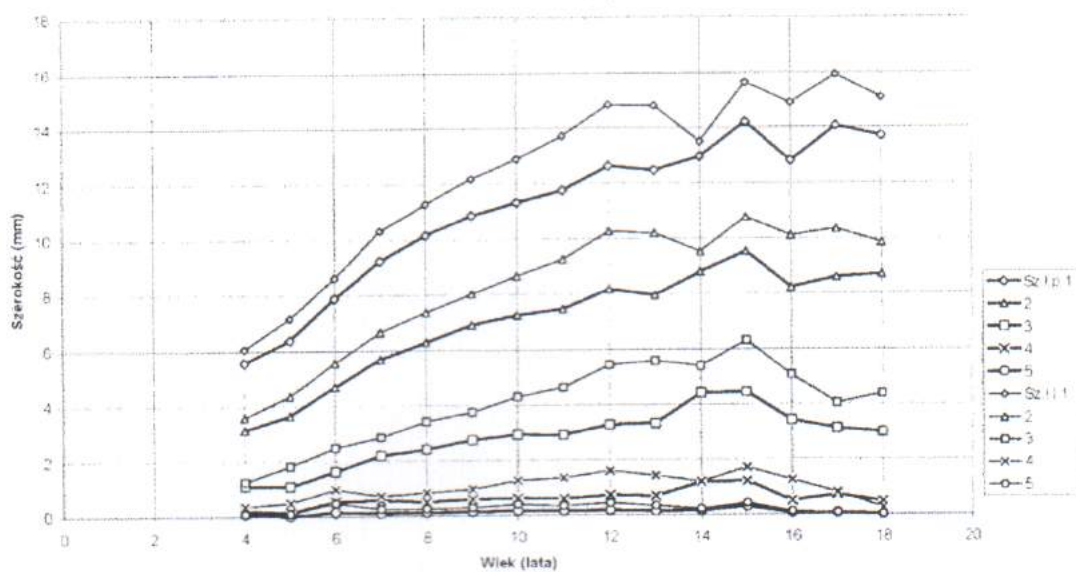

Tabela 1 Materiał ludzki, wiek, masa i wysokość ciała

Wiek	ilość	M.C.	W.C.
4	104	19,5	109,5
5	206	20,1	113,0
6	263	21,7	118,4
7	597	23,21	127,93
8	1255	28,0	130,23

9	1677	31,34	134,47
10	1542	35,11	139,84
11	901	42,48	145,37
12	549	43,61	151,7
13	462	48,45	157,52
14	436	54,25	165,42
15	355	59,82	169,81
16	83	58,8	167,7
17	123	64,0	171,0
18	146	70,0	175,4
Suma		8699	

Źródło: badania własne

Legenda:

M.C. – średnia wartość masy ciała

W.C. – średnia wartość wysokości ciała

Tabela 2 Objasnienia skrótów nazw badanych parametrów stóp

Symbol	Miano	Nazwa	Parametry	Opis
DP 1	mm	Długość łuku podłużnego 1. 2. 3. 4. i 5 stopy prawej (P), lewej (L)	Długość łuku od 1. 2. 3. 4 i 5 kości śródstopia do punktu pterion	
DP 2				
DP 3				
DP 4				
DP 5				
DL 1		Wysokość łuku 1. 2. 3. 4 i 5 stopy prawej (P), lewej (L)	Odległość od podłoża do najwyższego punktu łuku 1. 2. 3. 4 i 5.	
DL 2				
DL 3				
DL 4				
DL 5				
WP 1		Szerokość łuku 1. 2. 3. 4 i 5 stopy prawej (P), lewej (L)	Cięciwa długości łuku 1. 2. 3. 4 i 5.	
WP 2				
WP 3				
WP 4				
WP 5				
WL 1				
WL 2				
WL 3				
WL 4				
WL 5				
SP 1				
SP 2				
SP 3				
SP 4				
SP 5				
SL 1				
SL 2				
SL 3				
SL 4				
SL 5				

Źródło: badania własne

Ryc. 1 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy.
Etap I – „oczko” – zmiany w śródstopiu w okolicy 2 i 3 łuku dynamicznego

Ryc. 2 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy
Etap II – „jezioro” – zmiany w śródstopiu w okolicy 2 i 3 łuku dynamicznego

Ryc. 3 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy.
Etap III – „zatoka” – zmiany w śródstopiu w okolicy 1, 2 i 3 łuku dynamicznego

Ryc. 4 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy
Etap IV – „głęboka zatoka” – zmiany w śródstopiu w okolicy 2 i 3 łuku dynamicznego

Ryc. 5 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy.
Etap V – „powiększanie zatoki” – zmiany w śródstopiu w okolicy 1, 2, 3 i 4 łuku dynamicznego

Ryc. 6 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy
Etap VI – „pełna zatoka” – zmiany w śródstopiu w okolicy 1, 2, 3, 4 i 5 łuku dynamicznego

Ryc. 7 Kształtowanie wysklepienia podłużnego stopy.
Etap VII – „morze” – zmiany w śródstopiu w okolicy 1, 2, 3, 4 i 5 łuku dynamicznego

Ryc. 8 Kształtowanie wy sklepienia podłużnego stopy
Etap VIII – „cieśnina” – zmiany w śródstopiu w okolicy 1, 2, 3, 4 i 5 łuku dynamicznego